

УДК 61:06-13/1220

DOI <https://doi.org/10.24195/olympicus/2023-2-6>**Кокотєєва Анастасія Сергіївна**

старший викладач

Національний університет «Одеська політехніка»

ORCID ID: 0000-0002-6653-7471**Тітова Ганна Віталіївна**

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри спортивних ігор

Державний заклад «Південноукраїнський національний

педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

ORCID ID: 0000-0003-1309-5443**Романенко Сергій Степанович**

доктор економічних наук,

доцент кафедри спортивних ігор

Державний заклад «Південноукраїнський національний

педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

ORCID ID: 0000-0002-4446-9244

ОРГАНІЗАЦІЯ СПОРТИВНО ОРІЄНТОВАНОГО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ІЗ ПРІОРИТЕТНИМ ЗАСТОСУВАННЯМ СПОРТИВНИХ ІГОР

У статті показано, що в основу методики й організації фізичної підготовки молоді має бути покладено концепцію тренування як єдину науково обґрунтовану концепцію управління розвитком фізичного потенціалу людини. Спортивно орієнтоване фізичне виховання має потужний ціннісний потенціал, що пов'язано з тим, що цінності спорту є аналогічними таким самим ціннісним орієнтаціям у будь-якій іншій діяльності. Функції спортивно орієнтованого фізичного виховання такі: виховна (емоційне, моральне, естетичне виховання), пізнавальна (розуміння сутності людини як соціобіологічного індивідуума, правила побудови навчально-тренувального процесу тощо); творча (талановитість у поєднанні з фізичною силою та здоров'ям), оздоровча (гармонія фізичного та психічного самопочуття), соціальна (досвід міжособистісних стосунків), мотиваційна (ставлення до особистісного рівня спортивно підготовки). Проблемою фізичного виховання в закладах вищої освіти стало стійке байдуже ставлення до навчально-тренувальних занять у 16,9 % здобувачів вищої освіти, 28,3%, студентів не відчують їхнього сприятливого впливу, 22,6 % залишаються індивідуально-бездіяльними. Для зміни ситуації, що склалась, у статті сформульовано основи організації спортивно орієнтованого фізичного виховання в закладах вищої освіти із пріоритетним застосуванням спортивних ігор: вільний вибір фізкультурно-спортивно діяльності, організація тренувальних впливів, формування навчально-тренувальних груп з урахуванням особистісних характеристик, фізичної підготовленості, мотивів та інтересів, оптимальність тренувальних навантажень та їхня адекватність, наступність регламентованих і самостійних форм занять, відмова від нормативного підходу, стимуляція успіху для формування мотивів у пізнавально-моторній діяльності.

Ключові слова: спорт, фізичне виховання, заклади вищої освіти, спортивні ігри.

Вступ. Необхідність наполегливо реалізовувати такі масштабні проекти, як цільова програма «Фізичне виховання – здоров'я нації», відкриває низку пріоритетних напрямів, серед яких теоретичне й експериментальне обґрунтування стратегії та тактик інноваційних перетворень національної, регіональних і локальних систем фізичного виховання дітей, підлітків і молоді; розроблення нових технологій фізичного виховання учнів на основі особистісно орієнтованих, спортивних форм його організації [1].

Нині частина молоді має декларативне ставлення до спорту, коли інтерес до нього посідає високе місце у структурі інтересів, але практично не реалізується. У такому разі він набуває споглядального, пасивного характеру. Усе це визначає зниження кількості студентів, які займаються у спортивних секціях, клубах тощо [2].

Причинами цього явища виступають: по-перше, високі цілі спортивної підготовки та неможливість їх відтворення в масовій практиці; по-друге, відсутність матеріальних умов досягнення цих цілей для більшості студентів; по-третє, висока конкурентоспроможність щодо спорту. До цього можна додати й розповсюдження пасивних видів масових комунікацій (кіно, телебачення, низка громадських течій тощо).

Отже, спорт, як сфера реалізації інтересів студентської молоді, повинен мати власну теорію та методичні напрями щодо виховання в неї потреби до практичних занять фізичними вправами.

Мета дослідження – теоретично-прикладне обґрунтування фізичного виховання студентів, заснованого на засадах спортивно орієнтованого змісту з використанням ігрових видів спорту.

Матеріали та методи. У дослідженні взяли участь 53 здобувача вищої освіти 18–21 років, які навчались в Південноукраїнському національному педагогічному університеті імені К.Д. Ушинського й Одеській політехніці. Методами дослідження виступили: аналіз спеціальної науково-методичної літератури (системний підхід – структурний, функціональний аспекти), соціологічні методи (опитування).

Результати. Аналіз спеціальної науково-методичної літератури показав, що пройдений спортом шлях проб, помилок, жертв і важких перемог – це енциклопедія технологій культурного перетворення фізичного, психічного та морального в людині [3; 5]. Не використовувати досвід спорту у фізкультурному вихованні сучасної студентської молоді – значить, припуститися великої стратегічної помилки.

Ідея про залучення засобів спорту до процесу обов'язкового фізичного виховання полягає в адаптуванні високих спортивних технологій, що добре зарекомендували себе у великому спорті, до підвищення ефективності фізичного виховання. Такий процес називається «спортизація» [2]. Спортивно орієнтована діяльність – багатогранне педагогічне та суспільне явище, що має самостійне загальнокультурне, естетичне, моральне, розумове, престижне й інші значення [7; 9; 12].

Специфічні цінності спорту мають високу інтегративність і варіативність. Насамперед це стосується виховної цінності спорту. У студентському житті спорт – це «школа характеру», «школа емоцій», «школа волі», «школа чесної гри», що підкреслює величезну цінність його в емоційному, моральному, естетичному вихованні молоді людини [3; 8; 9].

Нині широкомасштабно йде розвиток нового виду виховання засобами змагань, тренувальних навантажень, спортивної підготовки, у процесі чого формується особистість спортсмена, здатного досягти високого спортивного результату, бути особистістю в найвищому розумінні цього слова.

Спорт як соціальний чинник начебто модельно відтворює альтернативу сучасної культури, зберігає та зміцнює сутнісні механізми соціально-культурного життя людини та переходу в субкультуру індивіда, формує його як соціально компетентну особистість. Окрім того, сучасний спорт дає людині можливість оцінити своє ставлення до довкілля, через ці відносини затвердити своє місце в суспільстві [5]. Саме у спортивній діяльності найяскравіше проявляються пріоритетні для сучасного суспільства цінності, як-от рівність шансів на успіх, досягнення успіху, прагнення бути першим, перемогти не тільки суперника, а й самого себе [10].

Спорт виступає потужним чинником соціалізації особистості, прояву її соціальної активності. Через спорт студентська молодь напрацьовує досвід міжособистісних стосунків, вибудовує взаємозв'язки та взаємодії один з одним і з педагогом, іншими спортсменами, собою та спортивним арбітром. Саме у спорті може народитися справжній керівник і організатор, оскільки спорт багато в чому моделює життєві ситуації [7; 8].

Спорт являє собою особливий шик творчо-пошукової діяльності. Давно пішло в минуле уявлення про спортсмена як про людину, якій потрібні тільки сила, спритність, витривалість. Відомо, що для досягнення високого результату спортсмен повинен імпровізувати, критично мислити, використовувати набуті знання, починаючи з розуміння сутності людини як соціобіологічного індивідуума до правил побудови навчально-тренувального процесу.

Ціннісний потенціал спортивної підготовки унікальний, оскільки пройшов багаторазову перевірку і добір на найрізноманітніших рівнях цього процесу. По-перше, це пріоритет тренування як основного способу фізичного перетворення людини. По-друге, формування у спортсменів ціннісного ставлення до процесу спортивної підготовки й участі в ньому. Тут пріоритетним стає питання мотивації молоді до занять фізичними вправами. Саме ставлення спортсмена до особистісного рівня спортивної підготовки є найважливішою його цінністю та водночас суспільним, загальним надбанням, якщо розглядати його як зразок для наслідування. По-третє, настанову великого спорту про те, що у спортивній підготовці немає дрібниць, потрібно поширити на фізичне виховання.

Концепція спортивного тренування – це поки що єдина науково обґрунтована концепція управління розвитком фізичного потенціалу людини. Витривалість, сила, спритність, високий рівень працездатності можуть бути набутими тільки шляхом тренування, шляхом використання ефекту цілеспрямовано організованого процесу адаптації організму до фізичних навантажень необхідного обсягу і належної інтенсивності [2; 11].

Досвід роботи показує, що навчально-тренувальні заняття не гарантують активізацію студентів до підвищення спортивної майстерності. Значно виражені суперечності між освітньо-виховними завданнями та рівнем знань, умінь і навичок студентів; змістом навчання й інтересами молоді; колективною формою навчання й індивідуальним рівнем підготовленості тощо, що характерно для так званої традиційної системи фізичного виховання.

Опитування 53 здобувачів вищої освіти показало, що традиційна система навчально-тренувальних занять у ЗВО здійснює сприятливий вплив на 32,0 % студентів; інша частина не сприймає її, часом чинячи протидію (28,3 %); третя залишається індіферентно-бездіяльною (22,6 %), 16,9 % демонструють стійке байдуже ставлення до навчально-тренувальних занять.

Виходом із ситуації, що склалась, може бути створення груп спортивно орієнтованого фізичного виховання студентів, які, по суті, мають стати основою відродження та розвитку масового студентського спорту, докорінно змінити не тільки фізкультурне життя молоді, а й загалом спосіб і стиль життя вищої школи.

Для цього у ЗВО необхідно активувати використання спортивно-видових технологій, навчально-тренувальних програм із видів спорту, які є найбільш популярними у студентської молоді; загальнорозвивальних технологій (напряму рухової діяльності з використанням елементів спортивно-видових технологій і навчально-тренувальних програм занять ЗФП); оздоровчих технологій, які розроблені з урахуванням найпоширеніших у студентському середовищі захворювань (серцево-судинних, органів дихання, порушення постави, органів травлення) [2; 5; 11].

У сфері спорту діють зазвичай екстремальні режими перетворення фізичного потенціалу молодої людини, що відрізняє його від фізичного виховання, яке традиційно склалося в гуманітарних і технічних ЗВО. І тут постає необхідність своєрідного компромісу, що дає змогу повною мірою використати досягнення теорії фізичної культури, досвід спортивної діяльності та водночас уникнути примітивізму й організаційно-методичної недостатності фізичного виховання.

У процесі досліджень виявлено, що необхідність емоційної розрядки для студентської молоді зумовлює віддання переваги саме змагальним формам організації занять, деякі можливості для реалізації яких представляють, наприклад, спортивні ігри [6]. Значні зміни у правилах змагань (спрощення) роблять різні види спорту більш доступними для широкого кола студентської молоді. У принципі, видом спорту може стати будь-який вид фізкультурної діяльності, що вдосконалює людські здібності, якщо він оформлюється як спортивне змагання та функціонує за законами спортивного вдосконалення.

Упровадження концепції тренування в поєднанні з навчанням у методику фізичного виховання може виявитися вирішальним чинником перетворення менталітету (спосіб життя, мислення, звичаї тощо) викладачів і тренерів, які працюють із молоддю. У цій ситуації важливо, що можна буде зважати на інтереси студентської молоді, створювати якомога більшу кількість альтернативних програм, які враховують культурно-історичні традиції, матеріально-технічну забезпеченість конкретних навчальних закладів і професійні можливості педагогічних колективів. Формування спортивного стилю життя сучасного студентства саме собою передбачає високу організованість життєдіяльності молодшої людини.

Модернізація системи фізичного виховання із пріоритетним використанням спортивних ігор побудована на таких принципах, як: вільний вибір спортивної гри; організація тренувальних впливів; формування навчально-тренувальних груп з урахуванням особистісних характеристик, фізичної підготовленості, мотивів та інтересів; оптимальність тренувальних навантажень та їхня адекватність; наступність регламентованих і самостійних форм занять; відмова від нормативного підходу; стимуляція успіху для формування мотивів у пізнавально-моторній діяльності.

На рис. 1 наведено дидактичну модель спортивно орієнтованого фізичного виховання студентів за пріоритетного використання спортивних ігор.

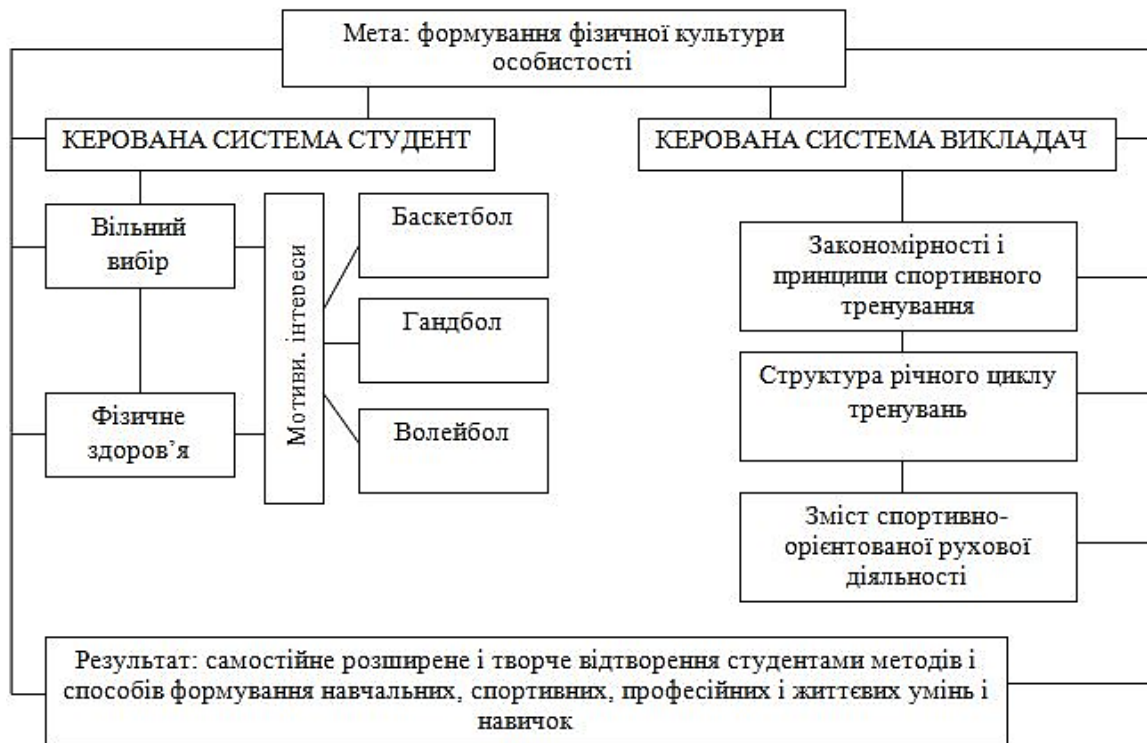

Рис. 1. Дидактична модель спортивно орієнтованого фізичного виховання студентів за пріоритетного використання спортивних ігор

Навчально-тренувальне заняття включає фізичне тренування, спрямоване на підвищення загальної фізичної підготовки, на навчання й удосконалення технічних прийомів, комбінацій в обраному виді спорту, опанування методики та практики освоєння життєво важливих умінь і навичок.

Засвоєння матеріалу визначається за трьома позиціями, як-от:

1. Змагальна діяльність із прийманням контрольних нормативів із фізичної підготовленості. У кожному семестрі планується виконання студентами не більше 5 тестів.
2. Тести зі спортивно-технічної підготовленості в обраному виді спорту розробляються кафедрою фізичного виховання окремо.
3. Результати участі у вишівських та інших змаганнях.

Досвід роботи зі студентами ЗВО показує, що систематичні заняття обраним видом спортивних ігор варто розглядати як демонстрацію постійного прагнення студентської молоді підтримувати свої психічні та психофізіологічні здібності на рівні професійної придатності. Отже, систематичні заняття спортом в умовах ЗВО є життєвою нормою студентської молоді, моральним критерієм, ціннісною орієнтацією їх на майбутню професійну діяльність.

Висновки. Отже, проведене дослідження дає змогу припустити, що методика організації навчально-тренувальних занять із фізичної культури, яка враховує спортивно орієнтовані інтереси та потреби студентів гуманітарних і технічних ЗВО, є раціональною та може бути високо результативною системою виховання фізичної культури сучасної молоді.

1. Значення спортивно орієнтованого фізичного виховання полягає в ціннісних орієнтаціях студентів на спортивну діяльність, які є аналогічними таким самим ціннісним орієнтаціям у будь-якій іншій діяльності. Тому спортивно зорієнтовану діяльність молоді варто розглядати як обов'язкову для кожної молоді людини сферу формування особистості, її підготовку до життєдіяльності. Також зростають соціальна значущість і престижність спортивно орієнтованої діяльності в ЗВО країни. Спорт дає студентській молоді можливість підніматися до вершин фізичної, духовної та культурної досконалості. Цьому сприяють функції спортивно орієнтованого фізичного виховання системи фізичного виховання: виховна, освітня, творча, оздоровча, соціальна, мотиваційна тощо.

2. Аналіз проблем фізичного виховання в ЗВО дозволив виявити суперечності між освітньо-виховними завданнями та рівнем знань, навичок і вмінь студентів; змістом навчання й інтересами молоді; колективною формою навчання й індивідуальним рівнем привласнення діяльності. Установлено, що 16,9 % студентів демонструють стійке байдуже ставлення до навчально-тренувальних занять.

3. Сформульовано основи організації спортивно орієнтованого фізичного виховання в ЗВО за пріоритетного використання спортивних ігор: вільний вибір фізкультурно-спортивної діяльності, організація тренувальних впливів, формування навчально-тренувальних груп з урахуванням особистісних характеристик, фізичної підготовленості, мотивів та інтересів, оптимальність тренувальних навантажень та їхня адекватність, наступність регламентованих і самостійних форм занять, відмова від нормативного підходу, стимуляція успіху для формування мотивів у пізнавально-моторній діяльності.

Перспективою подальших досліджень буде створення спортивно-орієнтованих програм із фізичного виховання в ЗВО на основі індивідуальних мотивів та інтересів студентів.

Література:

1. Закон про фізичну культуру і спорт від 24.12.1993 р. № 3809–XII. Дата оновлення 25.07.2021 р. / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> (дата звернення: 10.06.2022).

2. Гладощук О.Г. Вищий навчальний заклад як середовище по формуванню фізкультурно-оздоровчої самоорганізації студентської молоді. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2018. № 1. С. 292–295.

3. Донцов Д.А., Сагова З.А. Соціально-психологіческая диагностика спортивних груп и коллективов. *Педагогіка*. 2018. № 8. С. 38–43.

4. Мосейчук Ю.Ю. Теоретико-методологічні основи формування культури здоров'я у майбутніх учителів фізичної культури : монографія. Чернівці : Місто, 2018. 436 с.

5. Олексин І.Я. Спортивна та фізична активність в контексті способу життя сучасної людини. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Серія «Філософські науки»*. 2019. № 86. С. 61–70.

6. Олійник І.С., Дорошенко Е.Ю. Соціометричні показники в системі оцінки психологічного клімату волейбольної команди. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2018. № 3. С. 93–98.

7. Подгорна В.В., Дроздова К.В. Загальногуманістичний підхід до підготовки фахівців у галузі фізичної культури і спорту. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. 2019. Вип. 66. С. 166–169.

8. Вплив силових тренувань на психоемоційний стан студентів / В.В. Подгорна та ін. *Перспективи та інновації науки*. 2021. № 5 (5). С. 542–554.

9. Вплив специфіки спортивної діяльності на виховання міжособистісного спілкування та колективної взаємодії студентів / В.В. Подгорна та ін. *Modern management: theories, concepts, implementation* : Monograph / Editors: Marian Duczmal, Tetyana Nestorenko. Opole : The Academy of Management and Administration in Opole, 2021. P. 286–294.

10. Тіняков А.О. Психолого-педагогічний потенціал фізичної культури і спорту у вихованні навичок лідерства студентів вищих навчальних закладів. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2016. № 3. С. 23–32.

11. Фурдуй С.Б., Ніфака Я.М. Роль фізичної культури в процесі соціалізації студентської молоді. *Молодий вчений*. 2018. № 1 (53). С. 395–399.

References:

1. Закон України “Pro fizychnu kul'turu i sport” [Law of Ukraine «On Physical Culture and Sports”]. (*n.d.*). *zakon.rada.gov.ua*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> [in Ukrainian].

2. Hladoshchuk O.H. (2018). Vyshchyy navchal'nyy zaklad yak seredovyshe po formuvannu fizkul'turno-ozdorovchoyi samoorhanizatsiyi studentskoyi molodi [Higher educational institution as an environment for the formation of physical culture and health self-organization of student youth]. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsionalnoho universytetu* [*Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*]. № 1. P. 292–295 [in Ukrainian].

3. Dontsov D.A., & Sagova, Z.A. (2018). Sotsial'no-psikhologicheskaya diagnostika sportivnykh grupp i kollektivov [Socio-psychological diagnostics of sports groups and teams]. *Pedagogika* [*Pedagogy*]. № 8. P. 38–43.

4. Moseichuk Yu.Yu. (2018). Teoretyko-metodolohichni osnovy formuvannya kultury zdorovia u maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury [Theoretical and methodological foundations of the formation of health culture in future teachers of physical culture]. Chernivtsi [in Ukrainian].

5. Oleksyn I.Ya. (2019). Sportyvna ta fizychna aktyvnist' v konteksti sposobu zhyttya suchasnoyi lyudyny [Sports and physical activity in the context of modern lifestyle]. *Visnyk Zhytomys'koho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Filosofs'ki nauky – Bulletin of Zhytomyr State University named after Ivan Franko. Philosophical sciences*. № 86. P. 61–70 [in Ukrainian].

6. Oliynyk I., & Doroshenko E. (2018). Sotsiometrychni pokaznyky v systemi otsinky psykhologichnoho klimatu voleybolnoyi komandy [Sociometric indicators in the system of assessing the psychological climate of the volleyball team.]. *Sportyvnyy visnyk Prydniprov'ya* [*Sports Bulletin of the Dnieper*]. № 3. P. 93–98 [in Ukrainian].

7. Podhorna V.V., Drozdova K.V. (2019). Zahal'nohumanistychnyy pidkhid do pidhotovky fakhivtsiv u haluzi fizychnoi kultury i sportu [General humanistic approach to the training of specialists in the field of physical culture and sports]. *Naukovyy chasopys Natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova* [*Scientific journal of the National Pedagogical University named after M.P. Drahomanov*]. № 66. P. 166–169 [in Ukrainian].

8. Podhorna V.V., Smolyakova I.D. & Apenko D.V. (2021). Vplyv sylovykh trenuvan' na psykhoemotsiynny stan studentiv [The influence of strength training on the psycho-emotional state of students]. *Perspektyvy ta innovatsiyi nauky – Prospects and innovations of science*. № 5 (5). P. 542–554 [in Ukrainian].

9. Podhorna V.V., Smolyakova I.D. & Drozdova K.V. (2022). Vplyv spetsyfyky sportyvnoyi diyal'nosti na vykhovannya mizhosobystisnoho spilkuvannya ta kolektyvnoyi vzayemodiyi studentiv [The influence of the specifics of sports activities on the education of interpersonal communication and collective interaction of students.]. *Modern management: theories, concepts, implementation* : Monograph / Editors : Marian Duczmal, Tetyana Nestorenko. Opole. P. 286–294 [in Ukrainian].

10. Tynyakov A.O. (2016). Psykholoho-pedahohichnyy potentsial fizychnoi kul'tury i sportu u vykhovanni navychok liderstva studentiv vyshchyykh navchal'nykh zakladiv [Psychological and pedagogical potential of physical culture and sports in the education of leadership skills of students of higher educational institutions]. *Teoriya i praktyka upravlinnya sotsial'nymy systemamy* [*Theory and practice of social systems management*]. № 3. P. 23–32 [in Ukrainian].

11. Furduy S.B. & Nifaka Ya.M. (2018). Rol fizychnoi kultury v protsesi sotsializatsiyi studentskoyi molodi [The role of physical culture in the process of socialization of student youth]. *Molodyy vchenyy* [*Young scientist*]. № 1 (53). P. 395–399 [in Ukrainian].

Kokotieieva Anastasiia, Titova Hanna, Romanenko Serhii

**ORGANIZATION OF SPORTS-ORIENTED PHYSICAL EDUCATION
IN THE CALL ON THE PRIORITY USE OF SPORTS GAMES**

The article shows that, according to the theoretical and methodological concepts that have been developing in the country in recent years, it should be assumed that the methodology and organization of physical training of young people should be based on the concept of training as a single scientifically based concept of managing the development of human physical potential. Sport-oriented physical education has a very powerful value potential, which is due to the fact that the values of sport are similar to the same value orientations in any other activity. The functions of sports-oriented physical education are: educational (understanding the essence of a person as a socio-biological individual, rules for building the educational and training process, etc.); creative (talent combined with physical strength and health), health (harmony of physical and mental well-being), social (experience of interpersonal relationships), motivational (attitude to the personal level of sports training). The problem of physical education in higher education institutions is the persistent indifference to training sessions among 16.9 % of higher education students, 28.3 % of students do not feel their favorable influence, sometimes opposing them, and 22.6 % remain indifferent and inactive. In order to eliminate the current situation, the article formulates the basics of organizing sports-oriented physical education in higher education institutions on the priority use of sports games: free choice of physical culture and sports activities, organization of training influences, formation of training groups taking into account personal characteristics, physical fitness, motives and interests, optimality of training loads and their adequacy, continuity of regulated and independent forms of training, rejection of normative.

Key words: sports, physical education, higher education institutions, sports games.